

УДК 347.51

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.30>

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Ганьба О.Б.,

*доктор юридичних наук, доцент,
начальник кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії
Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького
ORCID: 0000-0002-8391-8284*

Івашкова Т.О.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії
Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького,
ORCID: 0000-0002-9067-3190*

Ганьба О.Б., Івашкова Т.О. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

У статті авторами акцентовано увагу на важливості дослідження питань відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки як виду спеціального делікту через призму наукових поглядів та актуалізації розглядуваної проблематики з урахуванням сучасної правозастосовної діяльності. Дослідження засад цивілістичної концепції здійснення та захисту цивільних прав та актуальних актів правосуддя у недоговірних зобов'язаннях дозволить узагальнити особливості та конкретизувати розуміння «джерела підвищеної небезпеки», а також концептуально підійти до удосконалення норм цього інституту в процесі здійснення рекодифікації цивільного законодавства з урахуванням особливостей механізму заподіяння шкоди та умов виникнення недоговірних зобов'язань.

Наголошено, що дефініція «джерело підвищеної небезпеки» сформульована на основі поєднання концепцій «діяльності» та «властивостей речей», зміст яких можна аргументувати тим, що джерелом підвищеної небезпеки на є конкретний об'єкт, річ чи їх сукупність, які наділені шкідливими властивостями, а саме діяльність з їх використання, зберігання та утримання. Підкреслено, що законодавець не сформулював вичерпний перелік джерел підвищеної небезпеки, що сприяє проведенню наукових досліджень та формуванню спільних підходів до вирішення дискусійних питань законодавчого регулювання та практики застосування норм права на основі реалізації дискреційних повноважень суду.

Автори зазначають, що для належного правового захисту потерпілих та, зокрема, застосування належного способу захисту порушених прав, важливе значення має урахування правових висновків Верховного Суду України, що забезпечують єдність у виборі і застосуванні норм права при розгляді подібних спірних правовідносин судами попередніх інстанцій та іншими суб'єктами владних повноважень. Автори підкреслюють на необхідності врахування в суддівській практиці правових позицій, висловлених в постановках Верховного Суду України, що зумовлено відсутністю вичерпного переліку джерел підвищеної небезпеки та назрілою потребою в адаптації норм законодавства до сучасних реалій, зокрема, пов'язаних з появою нових об'єктів правовідносин.

Отже, у статті досліджено теоретичні та практичні аспекти відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки. Зроблено висновок, що держава створює гарантії забезпечення безпеки для громадян та створює механізми захисту порушених прав у випадках заподіяння шкоди охоронюваним благам.

Ключові слова: недоговірні зобов'язання, джерело підвищеної небезпеки, відшкодування шкоди, моральна шкода, судова практика, штучний інтелект.

Hanba O.B., Ivashkova T.O. Compensation for damage caused by a source of increased danger.

The authors of the article emphasize the importance of studying the issue of compensation for damage caused by a source of increased danger as a type of special delict, through the prism of scholarly opinions and the relevance of this problem in light of current law enforcement practice. An analysis of the principles underlying the civilist concept of exercising and protecting civil rights, as well as of the current jurisprudence on non-contractual obligations, allows for a generalization of the specific features and a clarification of the understanding of the term «source of increased danger». Furthermore, it provides a conceptual foundation for improving the legal norms governing this institution during the recodification of civil legislation, taking into account the specifics of damage-causing mechanisms and the conditions under which non-contractual obligations arise.

It is noted that the definition of a «source of increased danger» is based on a combination of the concepts of «activity» and «the properties of things». This is justified by the fact that the source of increased danger is not a specific object, thing, or their aggregate endowed with harmful properties per se, but rather the activity involving their use, storage, or maintenance. The authors stress that the legislator has not provided an exhaustive list of sources of increased danger, which fosters scholarly research and the development of common approaches to resolving contentious issues of legislative regulation and law enforcement based on the exercise of judicial discretion.

The authors point out that, in order to ensure adequate legal protection for victims, particularly through the application of appropriate legal means for the protection of violated rights, it is essential to consider the legal conclusions of the Supreme Court of Ukraine. These conclusions ensure consistency in the selection and application of legal norms when similar legal disputes are considered by courts of lower instances and other public authorities. The authors highlight the necessity for judicial practice to incorporate the legal positions set forth in the decisions of the Supreme Court of Ukraine, which indicate both the absence of an exhaustive list of sources of increased danger and the urgent need to adapt legal norms to modern realities, particularly those related to the emergence of new objects of legal relation.

Thus, the article explores the theoretical and practical aspects of compensation for damage caused by a source of increased danger. It concludes that the state must guarantee safety for its citizens and establish mechanisms for the protection of violated rights in cases of harm caused to legally protected interests.

Key words: non-contractual obligations, source of increased danger, compensation for damage, moral damage, judicial practice, artificial intelligence.

Постановка проблеми. Конституція України з урахуванням загальноприйнятих міжнародних норм гарантує реалізацію та захист прав та свобод людини і громадянина та визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3) [1]. Тому актуальні питання відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, ставали предметом досліджень науковців і практиків. Заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки віднесено законодавцем до недоговірних зобов'язань, характерною ознакою яких є заподіяння шкоди в ситуації, коли заподіювач шкоди і потерпілий не знаходились в цивільно-правових відносинах. Однак в силу існування норми права на відповідальну особу покладається обов'язок відшкодувати таку шкоду та передбачає виникнення у потерпілого права вимагати її відшкодування.

Метою статті є загальна характеристика правового регулювання інституту заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки через призму теоретичних концепцій та сформульованих висновків науковців у поєднанні з аналізом правозастосовної діяльності, що відображена в рішеннях Верховного Суду України.

Стан опрацювання проблематики. Серед науковців, які досліджували питання відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки варто відзначити: Ю. Лесько, К. Мануїлову, Р. Стефанчука, які розглядали питання інтерпретації природи джерела підвищеної небезпеки та аналіз основних концепцій джерела підвищеної небезпеки; І. Іліопол досліджувала особливості розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, в судовому порядку; О. Онищенко висвітлювались питання відшкодування моральної шкоди у деліктних зобов'язаннях. Ці наукові дослідження мають певну цінність, однак, в умовах сьогодення, особливого значення набувають актуальності правові висновки Верховного Суду України в питаннях відшкодування (компенсації) шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових питань, що підлягає з'ясуванню в процесі дослідження інституту відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є розу-

міння, що саме відноситься до джерела підвищеної небезпеки. На законодавчому рівні у частині 1 статті 1187 Цивільного кодексу України джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб [2]. В основу цього визначення законодавець поклав розуміння концепції «діяльності», зміст якої полягає у тому, що джерелом підвищеної небезпеки на є конкретний об'єкт, річ чи їх сукупність, а саме діяльність з їх використання, зберігання та утримання. При цьому визначивши одну із ключових ознак – підвищену небезпеку для оточення за умови використання об'єкта чи здійснення іншого впливу на нього. Однак така концепція межує з позицією прихильників концепції «властивості речей», що вбачає існування об'єктів матеріального світу, які володіють шкідливими властивостями, які в певному якісному стані і відповідній кількості створюють небезпеку в процесі впливу на них людини. До цього можна додати ще одну ознаку – це неможливість повного контролю над відповідним об'єктом з боку людини, незважаючи на дотримані заходи безпеки чи рівень досвідченості людини.

Водночас, на основі аналізу тенденцій розвитку ідей дослідників і розширенню підходів до розуміння змісту джерела підвищеної небезпеки можна говорити про інші наявні теорії: «теорія об'єкта», «теорія подвійності», «теорія речей, що перебувають у русі». Втім, можна констатувати, що ці ідеї лише доповнюють одна одну, і врешті, як невід'ємна частина цивілістики, формують підґрунтя для удосконалення законодавства і формування усталеної суддівської практики, забезпечуючи правову визначеність та зміцнюючи основні засади правосуддя.

Дослідивши правову природу джерел підвищеної небезпеки, законодавчу позицію і актуальну судову практику Ю. Лесько висловив власне бачення ознак, які притаманні джерелам підвищеної небезпеки: об'єкт матеріального світу; наявність шкідливих властивостей; перебуває у володінні (фактичному чи юридичному); використовується у діяльності людей (цілеспрямовано за їх призначенням, зберігання, утримання тощо); неможливість повного контролю з боку людини за проявом шкідливих властивостей матеріальних об'єктів; підвищена ймовірність заподіяння шкоди; можливість завдання шкоди випадково [3, с. 83-84.]. Можна констатувати, що відповідальність за заподіяння шкоди настає саме за прояв шкідливих чи небезпечних властивостей речей, що безпосередньо пов'язані з впливом на них людини. При цьому сама по собі діяльність людини є безпечною при умові дотримання правових норм.

З аналізу змісту норми статті 1187 ЦКУ можна дійти висновку, що перелік джерел підвищеної небезпеки є орієнтовний і спрямований на виявлення родових ознак речей поєднаних з активними діями суб'єктів. З огляду на існуючу судову практику у кожному конкретному випадку застосування цієї норми відбувається на основі аналізу фактичних обставин справи та виявлення шкідливих властивостей конкретних речей матеріального світу. Однак слід врахувати ту обставину, що один і той же об'єкт може поєднувати у собі ознаки декількох видів джерел підвищеної небезпеки, а також можливість трансформації одного виду енергії в інший [4, с. 321]. Наприклад, автомобілі як складні у своїй конструкції об'єкти поєднують в собі механічні, електричні, хімічні, вогнебезпечні властивості, які за відповідних умов (в русі чи у статичі) можуть заподіяти шкоду.

Судова практика в більшості випадків визначила види об'єктів, діяльність з якими може бути віднесена до джерел підвищеної небезпеки. Однак з розвитком технологій та існуючими потребами соціуму з'явилися різноманітні механізми і транспортні засоби, які дозволяють людям пересуватись в просторі а також перевозити із собою багаж або вантаж (електросамокати, моноколеса, сігвеї, дельтаплани, катамарани, причепи тощо). І щодо окремих їх видів на практиці виникали певні труднощі з притягнення до відповідальності осіб, що їх експлуатували та заподіяли при цьому реальну шкоду іншим особам або майну. За результатами аналізу норм низки нормативно-правових актів: Закону України «Про транспорт», Постанова Кабінету Міністрів «Про Правила дорожнього руху» від 10 жовтня 2001 р. № 1306 та інших, ми дійшли висновку, що переважно законодавець вже відніс до транспортних засобів відповідні їх види, що можна класифікувати на відповідні групи за різними критеріями: в залежності від середовища, у якому відбувається рух (наземний, повітряний, водний, космічний); в залежності від типу рушійної сили (приводяться в рух за допомогою двигуна; що приводяться в рух силою м'язів; що приводяться в рух силою вітру, води); в залежності від мети використання (легкові та вантажні автомобілі, включаючи спецтранспорт, плавзасоби, повітряні судна, рейкові транспортні засоби, тощо). З огляду на існуюче різноманіття транспортних засобів, механізмів, обладнання, речовин та інших небезпечних об'єктів, суди неоднозначно підходять до застосування норм права, тому суди касаційних інстанцій спрямовують свою діяльність на усунення неузгодженостей у прийнятті рішень судами першої та другої інстанцій.

Цікавою в межах нашого дослідження є позиція Верховного Суду України, викладена у Постанові Касаційного цивільного суду від 15.03.2023 р. по справі № 127/5920/22 використання електросамоката чи іншого подібного засобу (моноколеса, сегвея тощо) для переміщення особи як учасника дорожнього руху є джерелом підвищеної небезпеки в розумінні статті 1187 ЦК України, якщо в конкретному випадку такий засіб приводився в рух за допомогою встановленого на ньому електричного двигуна. Для кваліфікації діяльності, пов'язаної з таким використанням електричного самоката, характеристика електросамоката як механічного транспортного засобу з урахуванням потужності електродвигуна, встановленого на ньому, значення не має. Судом уточнено, що джерелом підвищеної небезпеки потрібно вважати діяльність, яка здійснюється з тим чи іншим залученням/використанням предметів матеріального світу та/або природних (фізичних) процесів, які за певних умов часу та місця в силу своїх якісних та кількісних характеристик об'єктивно створюють в процесі володіння ними (незалежно від факту їх експлуатації) підвищену порівняно із звичайними життєвими обставинами небезпеку завдання шкоди [5]. Втім, на нашу думку, слід враховувати як властивості відповідного засобу пересування, так і визначення статусу особи як учасника дорожнього руху і дотримання ним відповідних правил пересування. Також важливо звернути увагу на можливість використання норм страхового права, які можуть забезпечити можливість відшкодування шкоди, заподіяної власником (чи іншою особою) джерела підвищеної небезпеки на підставі укладених цивільно-правових договорів страхування відповідальності за шкоду, що може бути заподіяна третім особам.

Окремо хочемо зауважити, що відповідальність особи, яка на відповідній правовій підставі володіє джерелом підвищеної небезпеки, настає незалежно від наявності вини (за випадкове її заподіяння). Про це зазначено у Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки» від 01.03.2013 р. № 4 [6]. Іншими словами, для того щоб у потерпілого виникало право на відшкодування шкоди достатньо встановити наявність наступних умов: протиправність в діянні власника (володільця), наявність шкоди (майнової, моральної) та виявити причинний зв'язок між діянням власника (володільця) і шкідливими наслідками для потерпілого. При цьому існують певні правові обмеження застосування цієї норми, що виключають відповідальність в ситуаціях, коли особа, яка здійснювала діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки доведе, що шкоду було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого. А оскільки у правозастосовній практиці діє правова презумпція, то тягар доведення існування непереборної сили чи наявності умислу потерпілого несе сам власник (особа, що правомірно володіла) джерела підвищеної небезпеки.

Варто звернути увагу на позицію колегії суддів Цивільного суду Верховного Суду, висловлену в постанові у справі № 450/4163/18 від 21.04.2021 р. за касаційним зверненням Моторного (транспортного) страхового бюро України на рішення Пустомитівського районного суду Львівської області та постанову Львівського апеляційного суду у справі про скоєння дорожньо-транспортної пригоди за участю пішохода та водія, що кермував автомобілем. Суд дійшов висновку, що чинне законодавство не передбачає такої підстави для звільнення від відповідальності власника джерела підвищеної небезпеки як вина потерпілого. При цьому, акцентовано увагу, що згідно з частиною другою статті 1193 ЦК України, якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоди, – також від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом, тобто груба необережність потерпілого може бути підставою для зменшення розміру відшкодування, а не відмови у повному обсязі [7].

Джерелом підвищеної небезпеки може бути заподіяно шкоду як майнову, так і немайнову (моральну). Майнова шкода відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. При цьому основною формою відповідальності буде відшкодування збитків, з урахуванням розміру витрат, які повинен понести потерпілий для відновлення знищених або пошкоджених благ. Також в окремих випадках можуть стягуватись доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Щодо моральної шкоди, то її компенсація відбувається незалежно від відшкодування майнової шкоди. При цьому варто враховувати, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості [2]. Верховний Суд у постанові від 21.07.2021 р. у справі № 338/890/20 зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли вірного висновку про зменшення розміру моральної шкоди з 1 500 000,00 грн. до

250 000,00 грн., враховуючи характер та обсяг страждань (фізичних, душевних, психічних), яких зазнала позивачка, характер немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення). Зокрема суд врахував стан здоров'я потерпілої, тяжкість вимушених змін у життєвих стосунках, час та зусилля, необхідні для відновлення психологічного стану та інші обставини [8].

Цікавою є позиція судової практики за зверненнями про відшкодування шкоди у випадках, коли майно знищено та не підлягає відновленню. З огляду на вищезазначене, вартим уваги є висновок, викладений у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 4 червня 2023 р. у справі № 125/12621/20, де суд зазначив, що позивач, який заявив про знищення його автомобіля в результаті зіткнення з іншим авто мав передати залишки транспортного засобу відповідачу як особі, яка відповідає за завдану шкоду, чим набути право отримати від останнього відшкодування шкоди в розмірі, який відповідає вартості транспортного засобу до ДТП. Як вбачається із обставин справи – позивач продав автомобіль, попередньо здійснивши його ремонт. При цьому суд вказав, що транспортний засіб вважається фізично знищеним, якщо його ремонт є технічно неможливим чи економічно необґрунтованим. Ремонт вважається економічно обґрунтованим, якщо передбачені згідно зі звітом (актом) чи висновком про оцінку, виконаним оцінювачем або експертом відповідно до законодавства, витрати на відновлювальний ремонт транспортного засобу перевищують вартість транспортного засобу до ДТП. Якщо транспортний засіб вважається знищеним, його власнику відшкодовується різниця між вартістю транспортного засобу до та після ДТП, а також витрати на евакуацію транспортного засобу з місця ДТП [9].

Беззаперечно суди приймають у подібних справах обґрунтовані висновки, керуючись діючими норми права. Однак певною мірою у таких ситуаціях прослідковується необ'єктивне ставлення до водіїв транспортних засобів, які несуть відповідальність за наїзд на пішохода, не зважаючи на те, що в діях останнього чітко прослідковується вина, яка полягає в умисному нехтуванні діючими правилами дорожнього руху. Також фактично відбувається обмеження прав водіїв, а саме: керувати транспортним засобом на автомобільній дорозі за умови дотриманням правових норм в умовах взаємодії з іншими учасниками дорожнього руху. Вважаємо, що автори ідеї рекодифікації цивільного законодавства врахують існуючі норма права, що викликають дискусії в колі правників. На думку судді *Великої Палати Верховного Суду* **Сергія Погрібного** ЦК України 2003 року став величезним кроком у розвитку національного цивільного законодавства, проте вочевидь є кодексом перехідного характеру – на шляху від соціалістичного права до класичного права країн континентального (європейського) права. Автор звернув увагу розробники Концепції рекодифікації цивільного законодавства пропонують змінити підходи від концепції юридичної відповідальності як умови відповідальності відшкодування шкоди, завданої незалежному учаснику цивільного обороту, і перейти до концепції запровадження загального правила про існування обов'язку відшкодувати завдану шкоду в усіх випадках, окрім тих, що безпосередньо застережені в законі [10].

Актуальним питанням сучасних наукових дискусій є обговорення появи та залучення у багатьох галузях діяльності людини штучного інтелекту. Наголошується як позитивних змінах так і пов'язаних із цим ризиків, зокрема, заподіяння шкоди та можливості застосування діючих норм законодавства і встановлення винних осіб. Дослідники зазначають, що розвиток систем штучного інтелекту створює передумови для посилення існуючих загроз національній безпеці в інформаційній сфері. Ці загрози включають: посилення кібератак; утворення каналів витоку інформації з обмеженим доступом; атаки отруєння даних (DataPoisoning, DP) – це цільові атаки з метою модифікації або спотворення даних, що використовуються для машинного або глибокого навчання ШІ, внаслідок чого ШІ отримує небажані навички, які можуть завдати шкоди особі, суспільству та державі [11, с. 9-10]. В глобальних масштабах постає питання про високу ймовірність поширення конфіденційних даних про особу, розкриття державної таємниці, розповсюдження комерційної таємниці, порушення права інтелектуальної власності тощо.

У цьому контексті цікавими для нас стали дослідження низки авторів. Зарубіжними дослідниками зазначається, що функціонування ШІ базується на досягненні цілей. Це означає, що своїми діями ШІ може завдати шкоди з тих чи інших причин; і, таким чином, питання компенсації повинні вирішуватися відповідно до існуючих правових положень. Основна проблема полягає в тому, що ні національне, ні міжнародне законодавство не визнає штучний інтелект суб'єктом права, а це означає, що штучний інтелект не може нести особисту відповідальність за шкоду, яку він завдає. З огляду на вищевикладене закономірно виникає запитання: хто несе відповідальність за шкоду, завдану діями штучного інтелекту? [12] Здійснюючи наукові пошуки відповідей на дану проблематику науковці пропонують в питаннях відшкодування шкоди, заподіяної ШІ, застосовувати норми інституту деліктної відповідальності. У цьому контексті автори, аналізуючи норми цивільного законодавства, резюмують, що на даному етапі розвитку ШІ, доцільно було б врегульовувати відповідальність ШІ з посиланням на норми ЦК України, які стосуються відповідальності за шкоду,

завдану неякісними товарами, роботами чи послугами. Українське законодавство у цій частині правового регулювання не позбавлене недоліків та неточностей, тому теж потребує системного удосконалення та приведення у відповідність до актів права ЄС [13, с. 38].

Втім, певною мірою можна вести мову як про деліктну відповідальність так і відповідальність, пов'язану із невиконанням чи неналежним виконанням договірних зобов'язань, що випливають із акту купівлі у власника комп'ютерної програми, що забезпечує потреби користувача у генерації нової інформації (текстової, графічної, у відеоформаті, медичні чи юридичні консультації та іншого контенту).

З огляду на вищезазначене, хочемо навести тезу колишнього міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби, який відзначив, що війна є найвищим ступенем протистояння в будь-якій сфері життя з метою змінити реальність у трьох просторах: фізичному (земля, вода, небо), когнітивному (уявлення людини про себе, інших та світ загалом) і віртуальному. Автор акцентує на тому, що особливість віртуального простору в тому, що він має можливості впливу і в фізичному, і в когнітивному просторах [14, с. 22].

У результаті наукових пошуків з позиції правового регулювання відносин з використання ШІ М. Великановою зроблено висновок, що коли розвиток систем штучного інтелекту досягне рівня абсолютної автономності у прийнятті та реалізації рішень, то питання відповідальності за шкоду, спричинену штучним інтелектом, має бути переглянуте з позицій можливості встановлення правового статусу «електронної особи» та визначення її правосуб'єктності [15, с. 21]. На наше переконання важливим етапом розгляду дискусійних питань повинні стати прогресивні ідеї та міркування науковців з метою їх врахування в процесі рекодифікації цивільного законодавства.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволило зробити висновок, що розуміння джерела підвищеної небезпеки сформульовано на основі поєднання двох концепцій «властивості речей» та «діяльності», які визначають існування певного об'єкту матеріального світу, що володіє шкідливими властивостями з високим ступенем ймовірності їх прояву, та діяльністю людини, пов'язаною з впливом на такі об'єкти при відсутності абсолютного контролю за такою діяльністю. Слід звернути увагу, що у кожному конкретному випадку застосування норм цього інституту при вирішенні конкретних спорів судами відбувається на основі аналізу фактичних обставин справи, зокрема, виявлення шкідливих властивостей об'єктів, факту заподіяння шкоди, наявності вини потерпілої особи, існування підстав звільнення від відповідальності заподіювача шкоди тощо. Наголошено, що суди приймають у подібних справах обґрунтовані висновки, керуючись діючими норми права. Втім, дослідження правових позицій, висловлених у постановках Верховного Суду України, дозволяють усунути труднощі у правозастосуванні інституту деліктної відповідальності та забезпечити гнучкість та ефективність правового регулювання інституту відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної небезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Лесько. Ю.В. Поняття та ознаки джерела підвищеної небезпеки. *Університетські наукові записки*, 2015, № 55. С. 74–86.
4. Івашкова Т.О. Особливості визначення джерел підвищеної небезпеки в органах охорони державного кордону. *Форум права*. 2011. № 2. С. 320–326. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
5. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду України від 15.03.2023 р. по справі № 127/5920/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109674942>.
6. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13#Text>.
7. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду України від 21.04.2021 р. по справі № 450/4163/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96787920>.
8. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду України від 21.07.2021 р. по справі № 338/890/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111907078>.
9. Петров Є.В. Висновки ВП ВС у справах про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_DTP_shkoda_23_02_2024.pdf.

10. Судді ВС проаналізували судову практику щодо відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/navch_suddiv_praciv_aparativ_2021/1564261.
11. Скіцько О., Складанний П., Ширшов Р., Гуменюк М., Ворохоб М. Загрози та ризики використання штучного інтелекту. *Електронне фахове наукове видання «Кибербезпека: освіта, наука, техніка»*, 2023, 2(22), 6–18. URL: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2023.22.618>.
12. Paulius Čerka, Jurgita Grigienė, Gintarė Sirbikytė Liability for damages caused by artificial intelligence. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026736491500062X>.
13. Марценко Н. Цивільно-правова відповідальність за шкоду, спричинену штучним інтелектом. *Наукові записки. Серія: право*. 2022. Вип. 2. С. 34–39.
14. Кулеба Дмитро Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот». Вид. 3-тє, оновл. Київ: Книголав. 2022. 384 с.
15. Великанова В. Відшкодування шкоди, завданої використанням технологій штучного інтелекту, як спеціальний делікт. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/17>.